

ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА
УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА

Бібліографічні ідеї та технології

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД
ІІІ квартал 2020 р.

ЗАПОРІЖЖЯ
2020

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА»
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

Відділ наукової інформації та бібліографії

Бібліографічні ідеї та технології

Аналітичний огляд

(III квартал 2020 р.)

**Запоріжжя
2020**

УДК 027

Б59

- Б59   Бібліографічні ідеї та технології : аналіт. огляд : III кв. 2020 р. /
КЗ «ЗОУНБ» ЗОР, Від. наук. інформації та бібліографії ;
[підгот. М. Маслової]. – Запоріжжя : [ЗОУНБ], 2020. – 24 с.

© Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека, 2020.

Третій випуск аналітичного огляду за 2020 рік знайомить з концептуальною моделлю формування базових складових цифрової культури сучасного бібліотечного фахівця; використанням мобільних інформаційно-комунікаційних технологій як ефективного засобу надання доступу до освітнього контенту; сучасними компетенціями кадрів наукових бібліотек в довідково-бібліографічному обслуговуванні; основними трендами інноваційного розвитку сучасних бібліотек зарубіжних країн; використанням QR-коду як інструменту маркетингової діяльності бібліотеки; із необхідністю синтезу паперової та електронної книг як інструментів поширення текстової комунікації, досвідом використання веб-технологій на допомогу промоції читання.

* * *

Цифрова трансформація усіх сфер життєдіяльності соціуму потребує оперативної та якісної підготовки кадрів для реалізації завдань розбудови цифрової економіки. В «Економічній стратегії України - 2030» підкреслено, що «освіта – це один із базових елементів екосистеми цифрових інновацій та цифрової економіки загалом». Саме на бібліотеки держава покладає обов'язок форсованого подолання наявного нині цифрового розриву (у 2019 р. лише 35 % громадян України мали базовий рівень цифрових навичок, тоді як за прогнозами експертів у наступні 10 років їх потребуватимуть майже 90 % робочих місць). У найближчі три роки на базі бібліотек, що мають потужний матеріально-технічний та кадровий потенціал, планується сформувати базові навички цифрової грамотності у 6 млн мешканців країни.

За основу формування базових навичок цифрової грамотності взятий підхід ЄС, що охоплює 21 компетенцію, систематизовану у п'ять тематичних блоків:

- інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними;
- комунікація та взаємодія;
- цифровий контент;
- безпека;
- розв'язання проблем.

Найбільше цифрових вмінь та навичок зазначено у блоці 2 «Комунікація та взаємодія», серед яких:

- вміння завдяки використанню цифрових технологій спілкуватися та конструктивно взаємодіяти, контактувати із суспільством;
- користуватися державними та приватними послугами;
- знання так званого «нетикету» (поведінка та етикет в цифровому середовищі);
- управління цифровою ідентичністю (вміння створювати та управляти акаунтами).

Сьогодні бібліотечні фахівці все впевненіше здійснюють вебметричний супровід наукових досліджень користувачів, опановують технології відбиття результатів українських дослідників у міжнародних наукометричних базах даних, постійно удосконалюють навички інформаційної аналітики, створення та ведення бібліотечних сайтів, блогів, акаунтів соціальних мереж. Але їм потрібно опановувати не лише базові навички роботи з цифровими бібліотечними технологіями, а й мати високий рівень сформованості усіх складових цифрової культури як системної якості інформаційного професіонала.

Стаття Анатолія Гуменчука *«Складові цифрової культури бібліотечного фахівця»* (Укр. журнал з бібліотекознавства та інформ. наук. 2020. Вип. 5.) розкриває сутність та співвідношення понять «цифрові навички», «цифрова грамотність», «цифрова компетентність», «цифрові дивіденди», «цифровий інтелект», «цифрова культура». Обґрунтовує складові цифрової культури бібліотечного фахівця як єдності цифрового світогляду, цифрового підприємництва та цифрової творчості, сформованість яких сприятиме досягненню успіхів та конкурентних переваг в умовах розбудови цифрової економіки та суспільства знань.

Окреслює концептуальну модель формування базових складових цифрової культури сучасного бібліотечного фахівця. Наголошує, що робота з великими обсягами цифрової інформації потребує від бібліотекаря високого рівня емоційного інтелекту, вміння концентруватися та управляти увагою, здатності швидко перенавчатися, налаштуватися на постійний розвиток та вдосконалення.

Автор доводить, що знання змісту та компонентного складу цифрової культури є запорукою вироблення організаційно-методичних засад її ефективного формування. При цьому варто зважати на комунікаційну сутність бібліотечної професії, яка оснащує бібліотекарів потужним арсеналом знань, умінь, навичок, світоглядних орієнтирів та засобів формування не лише власної цифрової культури, але й користувачів бібліотек та суспільства загалом.

Для вирішення зазначених завдань, які сьогодні покладені на бібліотеки, на базі Запорізької ОУНБ був створений Регіональний консультаційно-тренінговий центр (розпочав свою роботу у 2020 році). Центр мав за мету підвищення цифрової грамотності як користувачів бібліотеки, так і бібліотечних працівників. Хоча карантин вніс деякі корективи у плани – довелось відмінити курси з комп'ютерної грамотності, проте навчальні програми тривають – із запланованого циклу вебінарів «Додатки Google в бібліотечній практиці» протягом листопада вже відбулися два: «Знайомство з додатками Google. Налаштування Google Chrome» і «Переваги Gmail та робота над помилками. Синхронізація облікових записів».

Статтю Вікторії Бондаренко *«Реалізація концепції «повсюдного навчання U-LEARNING» за допомогою мобільних технологій»* (Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2020. № 1) можна тематично об'єднати з попередньою. Виходячи з орієнтованості сучасного суспільства на самоосвіту, актуалізується питання ефективного використання сучасних інформаційних технологій для створення адаптованих під потреби нових користувачів форм представлення інформації.

З появою і розвитком смартфонів популярною стала концепція мобільного навчання m-learning яка активно еволюціонує в концепцію повсюдного навчання u-learning (ubiquitous learning), безперервного процесу самовдосконалення за допомогою різноманітних інформаційних пристроїв від комп'ютера до смартфона чи планшета.

Мета статті – проаналізувати використання мобільних інформаційно-комунікаційних технологій як ефективного засобу надання доступу до освітнього контенту та детально дослідити використання

мобільних застосунків як перспективних та дієвих засобів доступу до освітніх ресурсів в процесі самоосвіти.

На сьогодні в магазинах GooglePlay та AppStor існує велика кількість застосунків з різних галузей знань: від точних наук до гуманітарних. Вони дають можливість навчатися у викладачів провідних українських та світових університетів, компаній та організацій; переглядати курси онлайн або завантажувати відеолекції; перевіряти набуті знання за допомогою інтерактивних завдань та тестів; навчатися за власним графіком.

Серед таких – вітчизняний проєкт масових відкритих онлайн-курсів «Prometheus». Мобільний застосунок дає можливість користувачу доступ до безкоштовних курсів з програмування, підприємництва, бухгалтерського обліку, англійської мови, критичного мислення, громадянської освіти, психології, історії, державного управління, децентралізації, підготовки до ЗНО та багатьох інших напрямів. Проглядати курси можна як онлайн, так і завантажувати відеолекції для перегляду у будь-якому місці та у будь-який час навіть без доступу до інтернету.

Ще один український проєкт, який пропонує онлайн-освіту, – освітня платформа «EdEra», особливість якої полягає в орієнтованості на викладачів. Зокрема, ресурс пропонує курси, що стосуються викладання у початковій школі, недискримінаційних підходів в освіті, роботи з дітьми з особливими потребами тощо. Також надається доступ до курсів з української мови, літератури, історії, фізики, економічної журналістики та ін.

Безліч мобільних застосунків сприяють вивченню та вдосконаленню володінням іноземних мов: «Англійська з Lingualeo», «Metrise – вивчення мов», «Duolingo: вивчайте англійську» тощо.

Вивчати та удосконалювати українську мову можна, завантаживши застосунок «Вчимо і граємо. Українська мова – Словник та ігри». Це захоплююча і розвиваюча гра є мобільним репетитором для самостійного вивчення лексики і фонетики початкового рівня. Цей самовчитель дозволяє ефективно вчитися правильній вимові і написанню, за рахунок наявності візуального і аудіосупроводу.

Сьогодні на базі мобільних застосунків створюються віртуальні лабораторії. Так, мобільний застосунок «Physics Lab» надає можливість проводити експерименти у власній віртуальній лабораторії з фізики.

Таким чином, мобільні застосунки надають додаткові можливості для самостійного поглиблення знань в будь-якій окремій галузі. Зростаюче різноманіття пізнавально-інформаційних запитів різних верств актуалізує питання доступу до освітніх ресурсів за допомогою мобільних технологій, що відповідають різнорівневим інтересам і можливостям громадян, органічно «вмонтовуються» в їхній ритм та спосіб життя, враховують специфіку запитів того чи іншого контингенту й навіть окремих груп населення. Вони здатні вивести самоосвіту на новий рівень, даючи користувачу доступ до знань у будь-який час та в будь-якому місці.

Довідково-бібліографічне обслуговування – один з основних напрямів роботи будь-якої бібліотеки. Успіх його залежить від рівня підготовки фахівців бібліотеки в цій області та їхніх професійних знань. Правила довідково-бібліографічного обслуговування, які вироблялися десятиліттями, вигострюються і шліфуються в процесі щоденної практики. Довідково-бібліографічна робота, як і будь-яка інша професійна діяльність, має свої професійні правила і секрети. З ними й знайомить у своїй публікації *«Сучасні компетенції кадрів наукових бібліотек в довідково-бібліографічному обслуговуванні»* (Укр. журнал з бібліотекознавства та інформ. наук. 2020. № 5) завідувачка науково-бібліографічного відділу Центральної наукової бібліотеки НАН Білорусі Олена Бондаренко.¹ І хоча вимоги відповідають рівню академічної бібліотеки, кожний з нас на своєму робочому місці може й повинен удосконалювати свої професійні навички.

З кожним роком в світі з'являється все більше вражаючих бібліотек, які часто перетворюються на центри зосередження суспільного життя навіть окремого міста в цілому. В Україні наразі також відбувається переосмислення функцій і ролі цих культурних інститутів. Сучасні бібліотеки – це набагато більше, ніж просто сховище книг, це

---

¹ Див. Додаток № 1 (мовою оригіналу).

комфортний високотехнологічний громадський простір з функціями коворкінгу, орієнтований на особистість та її потреби.

Публікація О. І. Макарової *«Бібліотека сьогодення: тенденції розвитку»* (Міжнарод. наук. журнал «Інтернаука». 2020. № 4.) знайомить з основними трендами інноваційного розвитку сучасних бібліотек зарубіжних країн для подальшого можливого використання їхнього досвіду в розвитку бібліотек України.

Бібліотеки по всьому світу поступово модифікуються в «інтелектуальні центри», «центри інтелектуального дозвілля», «комунікативні майданчики». Прикладом успішного застосування інноваційних технологій в діяльності сучасної бібліотеки є, наприклад, проєкт Баварської державної бібліотеки в рамках Public-Private-Partnership. В рамках проєкту Баварська державна бібліотека конвертує в електронну форму весь свій фонд історичних друкованих видань (на який не поширюється авторське право). Оцифрований унікальний історичний фонд бібліотеки стає доступним через електронний каталог OPACplus для мільйонів людей в усьому світі.

Крім того, необхідно зупинитися і на проєкті «Віртуальна бібліотека Баварії», який спрямований на розширення традиційних бібліотечних послуг (створення і підтримка бібліотечних порталів, доставка документів, надання додаткових послуг) на основі використання інформаційних технологій.

Проєктування інтер'єру та розробка сучасного дизайну стають одним з найбільш затребуваних напрямів модернізації бібліотек, адже це сприяє переломленню сформованих уявлень про «тьмяні» й не дуже ергономічні приміщення, створенню позитивного образу та іміджу бібліотеки, організації більш комфортних умов роботи співробітників, залученню читачів.

Яскравим прикладом є міська бібліотека Штутгарта, яку багато експертів називають найкращою в Німеччині. Читальні зали цієї бібліотеки не мають нічого спільного зі штамповими уявленнями про бібліотеку – відвідувачі з комфортом можуть розміститися на теплій підлозі, в зручних кріслах, лежанках, підвіконнях. Крім того, у бібліотеці Штутгарта є всі атрибути сучасного коворкінгу: вільний доступ до інтернету, комфортні місця для роботи, і додаткове технічне обладнання.

Серед рекордів Штутгартської бібліотеки також найдовші години роботи з усіх публічних бібліотек Німеччини. Складні двері, на яких викарбувані вітання і прощання німецькою, англійською, турецькою та російською мовами, відкриваються тут шість днів на тиждень з 9 ранку до 9 вечора. А для тих, хто терміново захоче почитати серед ночі, є швидка: «Бібліотечка для тих, у кого безсоння». Прямо біля входу, в камері схову з 40 скриньками і прозорими дверцятами, лежать цілодобово доступні книги, DVD і компакт-диски. Відкрити «книжковий автомат» можна за допомогою електронної картки абонента. Після «осучаснення» бібліотеки вже за рік роботи в новому режимі число відвідувачів зросло в півтора рази, а кількість видач збільшилася на третину.

Book Mountain and Library Quarter в голландському місті Спейкеніссе переступила межі традиційного розуміння бібліотек в плані концепції і функціоналу. По суті – це цілий комплекс споруд, пов'язаних між собою: конференц-зали, аудиторії, офіси, екологічний освітній центр, заклади харчування, торгові простори, готель і навіть соціальне житло на 42 квартири. У центрі величезного читального залу розташована гора з книг, розділених на кілька секцій для зручного пошуку. Завдяки прозорій поверхні (площа 9300 кв. м) в денний час практично немає необхідності у використанні штучного освітлення.

Бібліотека в корейському місті Седжон, відкрита в 2013 році, вражає відвідувачів своєю масштабністю. Понад 21000 кв. метрів висячого в повітрі даху у формі вигнутого листа книги відображають основне призначення будівлі. Ця бібліотека має всі функції коворкінгу: доступ до Інтернету, комфортні умови для роботи, конференц-зали, приміщення для семінарів та навіть фуд-корт, розташований на верхніх рівнях.

Бібліотека в Бірмінгемі сьогодні є найбільшою бібліотекою Великобританії й одним з найвідоміших культурних центрів Європи і світу. Велична будівля з переплетеними металевими кільцями різних діаметрів має сучасний інтер'єр і високотехнологічне обладнання, а сама бібліотека містить найбільші колекції архівів британської та світової літератури. В бібліотеці регулярно проходять різноманітні вистави,

майстер-класи, фотосесії та інші події, часто розміщуються вражаючі інсталяції, що залучають відвідувачів будь-якого віку та інтересів.

Серед цікавих і нестандартних рішень будівель і приміщень бібліотек різних країн вирізняються наступні:

- філологічна бібліотека Вільного університету Берліна (Німеччина), округла форма будівлі якої нагадує форму людського мозку, а вигнуті сходи та галереї – звивини;
- громадська бібліотека м. Бішан (Сінгапур), 4-поверхова будівля якої – «будиночок на дереві», а виступаючі зі стін відсіки – місця для усамітненого читання або роботи;
- бібліотека Бранденбурзького технічного університету (University Library Cottbus-Senftenberg) в місті Котбус (Німеччина) – сучасна вавилонська вежа, прикрашена зовні словами на різних мовах.

Українські бібліотеки теж прагнуть удосконалюватися і адаптуватися під потреби сучасного світу. І хоча таких масштабних бібліотек, які наведені у прикладах, в нашій країні немає, однак процес переосмислення функціоналу та поновлення бібліотек України вже запущений.

Так, у квітні 2018 року відбулося відкриття оновленого приміщення Центральної бібліотеки ім. Т. Г. Шевченка для дітей у Києві. В бібліотеці оновили інтер'єр, адаптували для людей з інвалідністю, облаштували мультимедійний зал і ввели автоматизовану книговидачу і облік.

У Центральній бібліотеці для дітей та юнацтва м. Львова розпочала свою роботу перша в Україні аматорська студія звукозапису «Формат+» з новою безкоштовною послугою бібліотеки, що дозволяє всім охочим створювати фонограми, записувати власні музичні композиції, озвучувати відеоролики.

З огляду на потреби сучасної молоді, в Херсонській ОУНБ ім. Олеса Гончара діє програма «Арт-підвал» – своєрідна молодіжна територія, яка знаходиться у підвалі бібліотеки, – багатофункціональне приміщення, де проходять вечірки, культурно-мистецькі розважальні програми, фестивалі, виставки сучасного мистецтва.

Житомирська ОУНБ ім. О. Ольжича мінімум тричі на місяць перетворюється на безкоштовний розвиваючий заклад для дітей, хворих на аутизм і ДЦП.

Не минули зміни й бібліотечний простір м. Запоріжжя – розпочата реалізація програми розвитку бібліотечних установ. Йдеться, зокрема, про злиття дитячої і дорослої мереж (зі збереженням кількості робочих місць). Розроблена стратегія закликає розв'язати нагальні проблеми бібліотек міста, серед яких: відсутність ремонту (інколи з дня відкриття); використання бюджетних коштів на підтримку, а не на розвиток; маленька заробітна плата і, як наслідок, звільнення кадрів. Та й взагалі, система, за якою працювали бібліотеки, не змінювалась з 1974 року!

За розрахунками таке об'єднання дозволить відремонтувати всі бібліотеки міста за 5 років та перейти на першу групу оплати праці зі збільшенням на 7,5 % (у рамках виділених коштів, що становить приблизно 5 млн гривень).

Відвідувачі вже змогли оцінити затишну атмосферу, високу якість книжкового фонду та нові сучасні видання українською у п'яти модернізованих міських бібліотеках м. Запоріжжя. Нова література та нова філософія зробили запорізькі бібліотеки улюбленим місцем молоді та студентства, чудовою платформою для громадських ініціатив, літературних подій, презентацій, фотовиставок. Сучасний образ бібліотеки, єдиний електронний читацький квиток, спільний акаунт (дізнаватися про новини бібліотеки та тематичні івенти – цікаві події – стало набагато зручніше!), зона Wi-Fi, приємний інтер'єр у стилі скандинавського мінімалізму – все це приваблює все більше нових користувачів.

Але сучасні оновлення можуть залишитися відомими тільки обмеженому колу мешканців, якщо бібліотечні установи не будуть використовувати маркетингові прийоми для їхнього просування. Серед таких – QR-кодування. В своїх оглядах (<https://zounb.zp.ua/node/6443>, <https://zounb.zp.ua/node/5347>, <https://zounb.zp.ua/node/3821>) ми неодноразово звертали увагу на цю тему, яка все більше актуалізується з огляду на вдосконалення засобів комунікацій, стрімкий розвиток

мобільних технологій та пристроїв, а також збільшення кількості їхніх користувачів.

Сьогодні технології створення та розпізнавання QR-кодів (розроблена ще у 1994 р. японською корпорацією «Toyota») отримала широке застосування у різних сферах життєдіяльності суспільства. Унікальність даної технології полягає в можливості повсюдного розміщення коду: в зовнішній рекламі, на сайті, візитній картці, упаковці товару, на квитках залізничних і авіакомпаній, пам'ятниках, музейних експонатах, журналах, газетах, книгах, одязі тощо. Використання QR-кодів на сьогодні стало однією із оригінальних і креативних можливостей швидко та зручно отримати доступ до інформації про компанію/установу, пропоновані послуги/товари в будь-який зручний для користувача час.

У своїй статті **«QR-код як інструмент маркетингової діяльності бібліотеки»** (Укр. журнал з бібліотекознавства та інформ. наук. 2020. № 5) Вікторія Бондаренко, зокрема, досліджує два основних типи QR-кодів – динамічний та статичний, можливості надання інформаційних послуг за їхньою допомогою; аналізує типи інформації та даних, які можна закодувати; знайомить з мобільними застосунками нового формату («розумними» генераторами QR-кодів), які надають додаткові можливості пов'язати смартфон, QR-код і контент.

Авторка звертає увагу на необхідність дотримуватись певних рекомендацій задля ефективного маркетингового результату використання технології QR-кодування: попереднє тестування зчитувань (за допомогою різних пристроїв, із різної відстані) перед кінцевим його розміщенням, доцільність їхнього місця розташування (повинен бути помітним та зручним), актуальність та важливість закодованого контенту.

Представляють інтерес можливості використання QR-кодів у маркетинговій діяльності бібліотечних установ.² Авторка виділяє наступні напрями:

---

² Деякі активно використовуються відділом наукової інформації та бібліографії Запорізької ОУНБ.

- інформування про продукт/послугу або надання додаткової інформації про них чи установу (контактні дані, геолокація, інтернет-адреса, текстові і мультимедійні дані);
- перенаправлення, з'єднання користувача з контентом (інформація щодо електронної адреси бібліотеки, онлайн-доступ до електронних книг, електронних бібліотек, БД, посилань на інтернет-ресурси тощо);
- залучення, формування мотивації у користувачів (збір відгуків щодо прочитаної книги, проведення квестів, вікторин, конкурсів);
- зворотній зв'язок користувача з установою (проведення анкетувань та опитувань щодо обслуговування та особистих інформаційних уподобань користувачів);
- збір та аналіз даних (сучасні генератори QR-кодів мають зазначену функцію).

На сьогодні, як зазначає авторка, QR-коди в бібліотеці можна розглядати як один із компонентів мобільного сервісу, який дає змогу підвищити рівень бібліотечного обслуговування, як ефективний спосіб надання додаткової інформації для читача, сприяє популяризації книг, авторів і самої бібліотеки.

QR-кодування виступає з'єднувальною ланкою між паперовими книгами і онлайн-світом та дозволяє користувачам швидко і без додаткових зусиль отримувати доступ до потрібної інформації.

Читання, безперечно, є одним з основних засобів отримання інформації, що забезпечують людині можливість задовольняти свої особисті пізнавальні потреби. Книжкова культура і феномен читання відносяться до фундаментальних досягнень людства. Проте сьогодні суспільство все менше часу витрачає на книгу, а надає перевагу іншим формам дозвілля, про що свідчать результати соціологічних досліджень. Причому як традиційна, так і електронна книга перебувають майже на однаково низьких позиціях.

Звісно, зниження інтересу до читання – це світова тенденція. Тому у багатьох країнах відбуваються активні спроби цьому протидіяти. Спільною метою об'єднані та працюють бібліотеки, школи, сім'я, різноманітні суспільні організації. Книга в будь-якому форматі

(традиційна чи електронна) є носієм інформаційної культури, що є важливим чинником успішності у будь-якій діяльності, а також соціальної захищеності особистості в інформаційному суспільстві.

Публікація Олени Каракоз *«Традиційна та електронна книги через призму проблеми популяризації книги і читання»* (Питання культурології. 2019. Вип. 35.) торкається не тільки визначення місця культури читання як одного з компонентів інформаційної культури населення, необхідності створення умов для відродження інтересу до читання та піднесення його престижу, але й необхідності синтезу традиційної та новітньої форм книги для забезпечення поширення текстової комунікації.

Визначає переваги та вади кожної з них. Так, традиційна книга може сприйматися як витвір мистецтва для отримання естетичного задоволення, колекціонування, мати ексклюзивність і можливість отримати підпис автора, а також використовуватися без технічних пристосувань. Тоді як електронний текст не відчувається, а є виключно візуальним. Однак електронна книга також має низку переваг: анімаційність, компактність, багатовимірність трансляції інформації, зниження витрат на видання, можливість авторів розміщувати матеріал без залучення видавництва і, зрештою, екологічність. І, що не менш важливе, – може успішно конкурувати з інтернет-ресурсами, долучати дітей та молодь до активного та розвивального читання.

Незважаючи на це, традиційна й електронна книги в сучасних реаліях, запевняє Олена Каракоз, мають одну спільну мету – підвищення рівня читацької культури серед населення і спільну проблему – недостатню популяризацію, що призводить до зниження читацьких інтересів. Тож дилему «паперова книга і/чи електронний носій» можемо розглядати як у протиставленні цих явищ одне одному, так і в тісному взаємозв'язку.

Сьогодні спостерігається інтенсивний процес трансформації читання. Традиційне читання книги поступово доповнюється читанням електронним і спілкуванням навколо прочитаного. Багато творів почали виходити у двох варіантах – друкованому й електронному. Для популяризації друкованого видання вже повною мірою використовується віртуальний простір: створюються буктрейлери, віртуальні виставки; у

соціальних мережах поширюються та обговорюються книжкові видання тощо. Справжнім відкриттям став вихід інтерактивних 3D, 4D книг із доповненою реальністю (AR).

Бібліотеки, як головні установи, в яких здійснюється популяризація книги й читання, суспільство в цілому, мають просто налаштуватися на взаємодію та спільне існування традиційного і новітнього книжкових форматів.

Саме із досвідом сучасного просування та популяризації читання в бібліотеці знайомить стаття заступника директора з внутрішньо бібліотечної роботи Дніпропетровської ОУНБ ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія Оксани Шевченко *«Веб-технології на допомогу промоції читання»* (Бібл. форум: історія, теорія і практика. 2020. № 2.).

В своїй публікації вона зазначає, що умовою успішної діяльності сучасних бібліотек у просуванні читання є співіснування та взаємодія з новітніми технологіями, правильне розуміння свого місця і ролі в сучасному інформаційному просторі. Адже можливості інтернету дозволяють популяризувати книгу і читання поза територіальних та часових меж.

Сучасним і зручним інструментом для цього може стати сайт бібліотеки, який повинен постійно оновлюватися та ставати зручнішим для сучасного користувача. Так, на веб-сторінці згаданої бібліотеки можна виділити тематичний блок, націлений на рекламу книги й читання, що об'єднав декілька проєктів, серед яких:

- рубрика «Нові надходження» (інформує про найбільш цікаві новинки літератури, які надійшли до фондів бібліотеки, у т. ч. виданих на Дніпропетровщині, у формі відеороликів);
- «Що читають користувачі бібліотеки» (учасники складають списки з особливо значущих для них книг, які допомогли їм у навчанні, науковій діяльності, роботі тощо);
- «Що читають бібліотекарі ДООУНБ» (у подальшому матеріал використовується для формування рекомендаційних списків та книжкових локацій);
- віртуальні виставки (з посиланнями на сторонні ресурси, бібліографічні списки, графічні зображення, тексти тощо);

- «Читай – формат не має значення!» (з використанням QR-кодів як ефективного способу надання додаткової інформації для читача).

Авторка наполягає, що, привертаючи увагу читачів до книги, не можна забувати про його красназвачий контент через створення і популяризацію власних баз даних («Красназвача електронна бібліотека» з найбільш популярними розділами «Історія», «Культура» та «Архітектура» та медіа-проект «Колекції», що містить документи про ювілеї письменників, визначні історичні події, книги актуальної для певного часу тематики).

ДОНБ також активно використовує переваги блогосфери («Бібліотечна універсалка», «Вікно в Америку») та соціальних мереж Facebook і Twitter (сторінки «Книгогалактика», «Книжковий сомельє онлайн», «Абонемент на Байкальській»), має власний канал на YouTube.

Аналізуючи статистику вподобань і репостів, авторка робить висновки, що соціальні мережі – якісний інструмент у популяризації читання, який щороку поліпшується та набирає обертів.

Необхідною складовою сучасної просвітницької діяльності бібліотек сьогодні повинна стати мотивація до читання, участі в різних конкурсах, творчої самореалізації. Як приклад наводиться регіональна програма «Читаймо разом» (містила конкурси буктрейлерів «Тарас Шевченко в кадрі», фотоматеріалів «Дніпропетровщина читає Дмитра Яворницького», читців-декламаторів «Читаємо разом поетів Дніпропетровщини»), до якої долучились усі бібліотеки області.

Також широко застосовуються у практиці бібліотеки інтерактивні форми підтримання інтересу до читання: опитування й онлайнвікторини за творчістю письменників.

На перший погляд, завершує свою публікацію Оксана Шевченко, просування читання – це повсякденна робота бібліотеки, але в умовах надлишку інформації та дефіциту часу вона може бути успішною лише в тому випадку, якщо виходиш за бібліотечні стіни та не скутий звичним уявленням. Тож місія бібліотеки – залучення до читання – не змінюється, а знаходить нову форму і зміст, отримує новий потенціал.

Елена Бондаренко

Современные компетенции кадров научных библиотек в справочно-библиографическом обслуживании

Справочно-библиографическое обслуживание – одно из основных направлений работы Центральной научной библиотеки НАН Беларуси. Успех его зависит от уровня подготовки специалистов библиотеки в этой области и их профессиональных знаний. Правила СБО выработывались десятилетиями, оттачиваются и шлифуются в процессе каждодневной практики. Справочно-библиографическая работа, как и любая другая профессиональная деятельность, имеет свои профессиональные правила и секреты.

Целью справочно-библиографического обслуживания является не только удовлетворение запросов пользователей, развитие у них умения ориентироваться в источниках библиографической информации, а также их библиографическое обучение. Поэтому сотрудники справочно-информационных служб должны уметь привлечь пользователей к непосредственному участию в библиографическом поиске, повышая их библиотечно-библиографическую грамотность. Библиографы обязаны научить пользователя ориентироваться в изобилии материала, в овладении навыками выявления информации по теме исследования, прежде чем вести серьезную научную деятельность. Показать, как прибегая к библиографическим источникам, быстро разыскать необходимую литературу, уточнить библиографические данные. Нужно организовать работу так, чтобы пользователи получали как можно больше положительных ответов на свои запросы.

Уметь сочетать в своей работе традиционные и электронные виды библиографического разыскания – одна из задач современных библиографов. Сегодня электронные издания конкурируют с печатным и являются объектом научного интереса нынешних ученых. Рост количества научных документов, рассеяние этих материалов в различных источниках привели к тому, что приходится много времени затрачивать на поиск необходимой информации. Правильно сориентировать исследователя в огромном потоке материала является необходимым качеством библиографа-профессионала, который продолжает оставаться

необходимостью в библиотечном и информационном деле в современных условиях. В этой связи, основной задачей библиотечных специалистов является: оказание помощи пользователям, быстрый поиск и анализ актуальной и достоверной информации в любом из источников, сочетая традиционные и электронные виды библиографического разыскания.

Подбору и выявлению литературы по теме научного исследования, составлению и правильному оформлению списков литературы к научным работам уделяется серьезное внимание в библиотеке. Кажущаяся простой на первый взгляд, эта работа требует высочайшей квалификации даже от опытного библиографа.

Студенты пишут курсовые и дипломы, магистранты, аспиранты и докторанты – диссертации, научные сотрудники – статьи, отчеты и многое другое, любая из этих работ должна иметь библиографический аппарат, включающий список использованной литературы, т.е. библиографические ссылки на документы, на которые опирался автор в своем труде, чтобы составить представление о его научных позициях. Статьи со списком литературы демонстрируют профессиональный кругозор и уровень исследований авторов. Непрофессионально составленный библиографический список, некорректное библиографическое описание, не приведенное в соответствие с требованиями ГОСТов, бросает тень на работу. В силу востребованности услуги по доработке библиографических материалов к научным работам ЦНБ НАН Беларуси совершенствуется ее выполнение. Услуга оказывается на профессиональном уровне опытными специалистами. Поиск осуществляется по библиографическим источникам, обладающим двумя основными качественными признаками: достоверностью и информационной полнотой, т. к. результаты библиографических разысканий должны быть документально подтверждены, как реально существующие «в природе» или документально опровергнуты.

Достаточно сложно без соответствующей подготовки по действующим стандартам оформить правильно библиографический аппарат научной работы. Иной раз даже конкретные примеры описания различных видов документов вызывают затруднения в оформлении списка источников к научным исследованиям. Необходимо отметить

важность соблюдения необходимых правил и выполнения определенных требований при составлении списка использованных источников: придерживаться норм современной орфографии, правильно использовать знаки пунктуации, сокращать слова и словосочетания в определенных областях библиографической записи, применяемые в библиотечном деле, с учетом последних изменений в требованиях по описанию документов.

Знание государственных стандартов у библиографа-профессионала должно быть «в крови», и он не должен допускать погрешностей в составлении библиографической записи. В качестве аргумента можно привести высказывание писателя с мировой славой Умберто Эко (2003): *«... нормы библиографического описания составляют собой, так сказать, красу научного этикета. Их соблюдение указывает на привычку к науке, а их нарушение нередко бросает тень на работу, казалось бы, приличную на первый взгляд. Ритуал. Можно сказать – церемония. Но вовсе не бессмысленная, не пустое начетничество. Так же устроен мир спорта, мир коллекционеров марок, преферансистов, политиков: кто путается в профессиональных жестах или терминах, вызывает настороженность. Он – «не свой», посторонний. Старайтесь соблюдать устав научного монастыря».*

Потребности современного общества в информации, как показывает практика, не всегда удовлетворяются с помощью виртуального пространства, да и современная поговорка гласит: «Чем больше учишься, тем меньше помогает Google». Несмотря на то, что машинам нет равных по скорости предоставления доступа к информации, в отдельных случаях библиографы способны лучше удовлетворять информационные запросы пользователей. Библиограф-профессионал гарантирует полноту и достоверность информации, подтверждая свои гарантии перечнем существующих библиографических материалов.

У справочно-библиографической деятельности расширены границы в сфере информационных услуг. На сегодняшний день актуальна услуга «составление тематических библиографических списков». Пользователь, не сумев найти документы по определенной теме, обращается за помощью к библиографу. Подборки литературы на определенную тему по запросам требует от библиографов умения

анализировать и на основании деталей синтезировать материал. В каждом конкретном случае библиографом движет логика и интуиция, а профессионализм и знания обеспечивают отличные результаты. Эти качества являются очень важными чертами специалистов библиотек. Полнота тематического списка достигается в результате широты использования каталогов, картотек, отраслевых библиографических изданий, а также различных научных ресурсов, находящиеся в свободном доступе в сети Интернет (электронных версий журналов, материалов конференций и др.). Включаемые в список документы достоверны и реально существуют «в природе». Для поиска по запросам необходима высокая квалификация специалистов, работающих в библиотеке, широкий кругозор, умение управлять информацией, в том числе документами. Задача библиографов заключается в предоставлении пользователю pertinentной информации, т. е. соответствующей его информационной потребности. В дальнейшем это будет самым мощным стимулом для обращения пользователя при необходимости снова в библиотеку.

Иностранным языком библиографам сегодня необходимо владеть обязательно. Работать в рамках русскоязычного сегмента Интернета, но не уметь войти в иностранные базы данных или зарубежные каталоги сегодня уже неловко.

Каким должен быть сегодня современный библиограф в научной библиотеке? Для успешного функционирования учреждения важным является соответствие профессионального уровня библиотечных специалистов требованиям эпохи цифровых коммуникаций, для этого необходима налаженная система непрерывного библиотечного образования. Огромные объемы информации требуют посредников-специалистов, опытных в деле поиска информации, и, самое главное, умеющих анализировать и оценивать как ресурсы, так и потребности пользователей. В процессе обучения будущих специалистов в профильных учебных заведениях для закрепления знаний и оттачивания практических навыков ЦНБ НАН Беларуси предоставляет возможность работы студентам для самосовершенствования, повышения их профессиональной компетентности и мастерства непосредственно в библиотечной среде с помощью использования профессиональных

знаний специалистов. На практике студенты осуществляют поиск информации по актуальной для пользователя тематике и закрепляют навыки библиографического описания документов. Будущие специалисты знакомятся с требованиями современных пользователей, с системой обслуживания и видами помощи, рациональном использовании справочного аппарата и фонда библиотеки. Профессионалом-библиографом молодой специалист становится только тогда, когда в совершенстве овладеет методикой и секретами справочно-библиографической работы.

Понимание целей и задач библиотечно-информационной деятельности, выполнение своих профессиональных обязанностей, ориентированных на качественные результаты работы и повышающих имидж библиотечного специалиста, ответственность за свой труд, соблюдение принципов библиотечной этики должны стать маяком на пути к профессионализму.

Список літератури

1. Бондаренко В. QR-код як інструмент маркетингової діяльності бібліотеки / Вікторія Бондаренко // Укр. журнал з бібліотекознавства та інформ. наук. – 2020. – № 5. – С. 127-142. – URL: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/205735/205804>
2. Бондаренко В. Реалізація концепції «повсюдного навчання U-LEARNING» за допомогою мобільних технологій / Вікторія Бондаренко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2020. – № 1. – С. 136-142. – URL: <http://journals.urau.ua/bdi/article/view/205448/205249>
3. Бондаренко Е. Современные компетенции кадров научных библиотек в справочно-библиографическом обслуживании / Елена Бондаренко // Укр. журнал з бібліотекознавства та інформ. наук. – 2020. – № 5. – С. 144-147. – URL: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/205736/205805>
4. Гуменчук А. Складові цифрової культури бібліотечного фахівця / Анатолій Гуменчук // Укр. журнал з бібліотекознавства та інформ. наук. – 2020. – Вип. 5. – С. 96-105. – URL: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/205733/205802>
5. Каракоз О. Традиційна і електронна книга крізь призму проблеми популяризації книги й читання / Олена Каракоз // Питання культурології. – 2019. – Вип. 35. – С. 194-205. – URL: <http://issues-culture-knukim.pp.ua/article/download/188809/189811>
6. Макарова О. І. Бібліотека сьогодення: тенденції розвитку : [досвід зарубіж. б-к] // Міжнар. наук. журнал «Інтернаука». – 2020. – № 4. – 10 с. – URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15838347939158.pdf>
7. Шевченко О. Веб-технології на допомогу промоції читання / Оксана Шевченко // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2020. – № 2. – С. 13-15.

Бібліографічні ідеї та технології

Аналітичний огляд

(III квартал 2020 р.)

Підготувала: *М. Маслова*

Редактор: *Т. Пшванова*

Комп'ютерна верстка: *Г. Мацієвська*

Наклад 10 прим.

Віддруковано у Запорізькій ОУНБ
просп. Соборний, 142, Запоріжжя, 69095

Відділ наукової інформації та бібліографії

Телефон: 787-53-57

Ел. пошта: bibliograf.zounb@ukr.net, bibliograf@zounb.zp.ua

**ЗАПОРІЖЖЯ
ПР. СОБОРНИЙ, 142
061 787 53 57**

**BIBLIOGRAF.ZOUNB@UKR.NET
BIBLIOGRAF@ZOUNB.ZP.UA**

**FACEBOOK.COM/BIBLIOGRAF.ZOUNB
YOUTUBE.COM/BIBLIOGRZOUNB**

ZOUNB.ZP.UA